

NAVOIY VILOYATI IQTISODIYOTINING ASOSIY OMILLARI

Bo'riyev Ibrohim Salohiddin o'g'li

Navoiy viloyati, Navoiy innovatsiyalar universiteti mustaqil tadqiqotchisi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10636857>

Annotatsiya. Mamlakatimiz iqtisodiyotini yuksaltirish, zamonaviy texnika va texnologiyalar bilan jihozlangan yangi korxonalarni barpo etish va rekonstruksiya qilish uchun investitsiyalarni jalb qilish hal qiluvchi ahamiyatga ega. Bu avvalambor, aholi bandligi va daromadlarini oshirish kabi muhim ijtimoiy muammolarni hal etish imkoniyatini beradi. Shu boisdan ham xorijiy investitsiyalarni faol jalb etayotgan korxonalarni iqtisodiy rag'batlantirish va zarur sharoitlarni yaratib berish dolzarb masalalardan hisoblanadi. Ushbu maqolada aynan bugungi kunda Navoiy viloyati iqtisodiyotini rivojlantirishda asosiy omillardan biri bo'lgan investitsiyalar haqida ma'lumotlar keltirib o'tildi.

Kalit so'zlar. Ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish, Navoiy viloyati, iqtisodning asosiy omillari, investitsiya, NKMK, sement zavodi, kimyo majmusi, tabiiy gaz, neft, rangli metall.

THE MAIN FACTORS OF THE ECONOMY OF NAVOIY REGION

Abstract. It is crucial to raise the economy of our country, to attract investments for the construction and reconstruction of new enterprises equipped with modern technologies and technologies. This first of all provides an opportunity to solve important social problems, such as increasing employment and income of the population. Therefore, the economic stimulation of enterprises actively attracting foreign investment and the creation of the necessary conditions is one of the pressing issues. This article cites information about investments, which are one of the main factors in the development of the economy of the Navoi region precisely today.

Keywords. Socio-economic development, Navoi region, the main factors of the economy, investment, NMMC, cement plant, chemical complex, natural gas, oil, non-ferrous metal.

ОСНОВНЫЕ ФАКТОРЫ ЭКОНОМИКИ НАВОЙСКОЙ ОБЛАСТИ

Аннотация. Крайне важно привлечь инвестиции для улучшения экономики нашей страны, строительства и реконструкции новых предприятий, оснащенных современным оборудованием и технологиями. Прежде всего, это дает возможность решить важные социальные проблемы, такие как повышение занятости и доходов населения. Поэтому экономическое стимулирование и создание необходимых условий для предприятий, активно привлекающих иностранные инвестиции, являются актуальными вопросами. В данной статье была дана информация об инвестициях, которые сегодня являются одним из основных факторов развития экономики Навоийской области.

Ключевые слова: Социально-экономическое развитие, Навоийская область, основные факторы экономики, инвестиции, НКМК, цементный завод, химический комплекс, природный газ, нефть, цветной металл.

Kirish

Jahon iqtisodiyotining globallashuvi sharoitida har bir hududning yuqori darajadagi raqobatbardoshligini ta'minlash investitsiyalar bilan bog'liqligini amaliyot natijalari asoslamogda.

Darxaqiqat, hududlarni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish, investitsion salohiyatni oshirishning bozor imkoniyatlaridan samarali foydalanish, infrutuzilmani shakllantirish,

hududning faol imijini yaratishga qaratilgan rivojlanish strategiyalarini ishlab chiqish bugungi kunning dolzarb masalalaridan hisoblanadi.

Hududlarda iqtisodiyotning real sektoriga yo'naltirilgan investitsiyalarni ko'paytirish va shu asosda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishni jadallashtirish, xalqning turmush darajasi va daromadlarini oshirish, har bir hududning tabiiy, mineral-xomashyo, sanoat, qishloq xo'jaligi, turizm va mehnat salohiyatidan kompleks va samarali foydalanishni ta'minlash, tuman va shaharlarni, avvalo, sanoat va eksport salohiyatini oshirish yo'li bilan jadal rivojlantirish hisobiga mintaqalar ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish darajasidagi farqlarni kamaytirishga qaratilgan iqtisodiy islohotlar izchillik bilan amalga oshirilmoqda. O'zbekiston Respublikasini 2017-2021-yillarda rivojlantirish bo'yicha harakatlar strategiyasida "Hududlar iqtisodiyotini modernizatsiya va diversifikatsiya qilish ko'lamini kengaytirish, rivojlanish darajasi nisbatan past bo'lgan tuman va shaharlarni, avvalo, sanoat va eksport salohiyatini oshirish yo'li bilan jadal rivojlantirish hisobiga mintaqalar ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish darajasidagi farqlarni kamaytirish" muhim vazifalar sifatida belgilab berildi.

Mamlakatimiz iqtisodiyotini yuksaltirish, zamonaviy texnika va texnologiyalar bilan jihozlangan yangi korxonalarni barpo etish va rekonstruksiya qilish uchun investitsiyalarni jalb qilish hal qiluvchi ahamiyatga ega. Bu avvalambor, aholi bandligi va daromadlarini oshirish kabi muhim ijtimoiy muammolarni hal etish imkoniyatini beradi. Shu boisdan ham xorijiy investitsiyalarni faol jalb etayotgan korxonalarni iqtisodiy rag'batlantirish va zarur sharoitlarni yaratib berish dolzarb masalalardan hisoblanadi.

Xorijiy investitsiyalarni jalb etmay, ayniqsa, yetakchi tarmoqlarda chet el investorlari ishtirokini kengaytirmay turib iqtisodiyotda tarkibiy o'zgarishlarni amalga oshirish va modernizatsiya qilish, korxonalarni zamonaviy texnika bilan qayta jihozlash hamda raqobatbardosh mahsulot ishlab chiqarishni yo'lga qo'yish mumkin emas. Mamlakatimiz iqtisodiyotiga xorijiy investitsiyalarning jalb etilishi iqtisodiy imkoniyatlarning kengayishini jadallashtirib, barcha sohalarda ichki imkoniyat va zaxiralarni ishga solish, yangi texnika va texnologiyalarni o'zlashtirish orqali baqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlash uchun xizmat qiladi

Adabiyotlar tahlili

Mahalliy iqtisodchi-olimlardan D. G'ozibekov fikricha, "investision muhit jozibadorligi – investorlar uchun yaratilgan, kafolatlangan shart-sharoitlar va imkoniyatlarning mavjudligining asoslari majmuidir".

Sh. Mustafaqulovning ta'kidlashicha, "mamlakatning integral investision jozibadorligi – bu mamlakatning xo'jalik rivojlanish sharoitlarini tavsiflovchi va undagi investision faollikning shakllanishiga ijobiy yoki salbiy ta'sir ko'rsatadigan ob'ektiv ijtimoiy-iqtisodiy, tabiiy-geografik va ekologik ko'rsatkichlarning umumiy darajasidir"

Investitsiyalarni jalb qilish barcha davlatlar uchun muhim vazifa bo'lib hisoblanadi. Kengaytirilgan takror ishlab chiqarishni tashkil etish, rivojlanishning strategik dasturlarini amalga oshirish, yangi bozorlarni egallash qo'shimcha mablag' qo'yilmalarini talab etadi.

Tahlil va natijalar

Navoiy mamlakatimizning iqtisodiy-ijtimoiy salohiyatini yuksaltirishda muhim o'rin tutadigan viloyatlardan biri hisoblanadi. Bu avvalo, viloyatda yer osti va yer usti tabiiy

boyliklarining nihoyatda mo'lligi, bu boyliklarni qazib olish va qayta ishlash uchun zamonaviy talablarga javob beradigan yirik sanoat korxonalarining mavjudligi bilan o'lganadi.

Navoiy viloyati ahamiyatli tabiiy zaxiralarga, shu jumladan, tabiiy gaz, neft, rangli metall va qurlish uchun xom ashyo mahsulotlariga boy viloyat sanaladi. Viloyat iqtisodiyotining asosiy tuzulishi yirik konchilik, metallurgiya va kimyoviy sanoat majmualardan tuzulgan. Navoiy viloyatida yerlashgan Navoiy kon-metallurgiya kombinati (NKMK) dunyoda eng sof oltin ishlab chiqaruvchilardan biridir. Viloyatda, shuningdek, sement zavodi, kimyo majmusi va bir qator yirik sanoat zavodlari faoliyat ko'rsatmoqda.

Navoiy viloyatining mamlakatimiz milliy iqtisodiyotidagi o'rni ancha katta. U respublika yalpi ichki mahsulotini 5,4 foizi, sanoat mahsulotini 11,2 foizi va qishloq xo'jaligini 4,2 foizini beradi.

Shuningdek, viloyatda O'zbekiston investitsiya xajmining 6,4 foiziga to'g'ri keladi.

Zarafshon iqtisodiy rayoni doirasida qaraydigan bo'lsak, u holda viloyat rayonning 1/5 qismidan ortiqroq yalpi ichki mahsulotini, 45,5 foiz sanoat hamda 17,1 foiz qishloq xo'jalik mahsulotlarini taminlaydi; uning zimmasiga investitsiya hajmining deyarli 2/5 qismi tushadi.

Viloyatda iqtisodiy rayonning 15 foiz qo'shma korxonalari joylashgan, u mintaqaning taxminan savdo oborotini beradi.

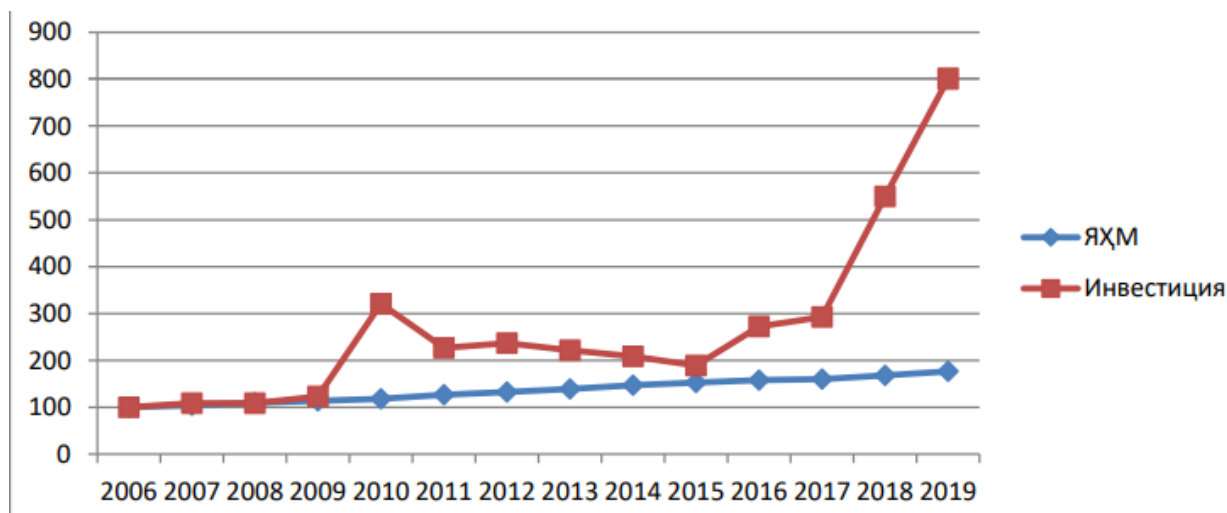
Investitsiyalar har qanday iqtisodiyotni harakatga keltiruvchi va uning taraqqiyotini ta'minlovchi omil bo'lib, barcha imkoniyatlardan oqilona foydalanib milliy iqtisodiyotga jalb etiladigan investitsiyalar hajmini oshirish talab etiladi.

Navoiy viloyatida joylashgan yirik korxonalar nafaqat hudud kesimida balki respublika miqyosida ham monopol hokimiyatga ega kompaniyalar hisoblanadi. Birgina Navoiy KMK yurtimizda jami iste'mol mahsulotlarining 10 foizini va byudjet daromadining 18 foizini ta'minlaydi. Ayni damda, kombinatda 54 mingdan ziyod xodim mehnat qilmoqda. Bugungi kunda kombinatning balansi qiymati 1,3 milliard AQSh dollarini tashkil qilsada, uning bozor narxi 11 milliard AQSh dollarga teng deb baholanmoqda.

2018-yilda boshqacha tendentsiya va moliyalashtirish manbalari kesimida ham nomutanosiblikni kuzatish mumkin. Moliyalashtirish manbalarida eng katta o'sish chet el kreditlari va investitsiyalariga to'g'ri kelib, 2018-yilda 2017-yilga nisbatan 3,7 barobarga o'sgan.

Bunday katta miqdordagi o'sishga Navoiy KMKda 1,2 milliard AQSh dollariga teng 8 ta ob'ektning ishga tushirilganligi hamda "Navoiyazot" AJ tomonidan amalga oshirilayotgan loyihalar hisobiga keskin oshganligini e'tirof etish lozim. Mazkur loyihalarning samarali tatbiq etilishi hisobiga oxirgi uch yilda oltin ishlab chiqarish hajmi 2,5 foiz, kumush olish 37 foizga ko'paygan.

Bu borada tadqiqotimiz ob'ekti bo'lmish Navoiy viloyatining iqtisodiy rivojlanishining asosiy omillari, u yerda amalga oshirilayotgan kompleks tadbirlar, tadbirkorlik uchun yaratilgan sharoitlar hamda raqobatbardoshlikni ta'minlashga xizmat qiladigan institusional tuzilmalarning rivojlanishini tahlil qilish muhim hisoblanadi. Navoiy viloyatida asosiy kapitalga investitsiyalarning yalpi hududiy mahsulotga ta'sirini ekonometrik tahlil qilish orqali yalpi hududiy mahsulotning yillik o'sish sur'atiga ta'sirini o'rganish, milliy iqtisodiyotning rivojlanishidagi yangi tendentsiyalarni, qonuniyatlarni ochib berish maqsadga muvofiqdir.

Navoiy viloyatida yalpi hududiy mahsulot va asosiy kapitalga kiritilgan investitsiyalar dinamikasi, (bu yerda 2006=100%)

Yuqoridagi rasm ma'lumotlaridan shuni ko'rish mumkinki, Navoiy viloyatida 2006-2019 - yillarda faol investitsiya siyosati olib borilgan bo'lib, buning natijasida asosiy kapitalga kiritilgan investitsiyalar hajmi qariyb 8 marta oshgan. Yalpi hududiy mahsulot hajmi ham uzluksiz o'sish tendentsiyasiga ega bo'lib, qaralayotgan davrda qariyb ikki barobarga oshgan.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, ushbu ekonometrik tahlil asosiy kapitalga kiritilgan investitsiyalar hududning iqtisodiy o'sishini ta'minlashda muhim omil ekanini isbotlamoqda. Haqiqatan ham viloyat hududidagi korxonalarining investision faolligi, avvalombor, texnologik va iqtisodiy samaradorlik oshishiga olib keladi. Bu esa, korxonalarining mahalliy va jahon bozorida raqobatbardosh mahsulotlar ishlab chiqarishiga va shu tariqa ishlab chiqarish hajmining yanada oshishiga sabab bo'ladi. Shuning uchun, hududda so'nggi yillardagi investision faollik sur'ati shunday davom etishi yaqin kelajakda hudud farovonligiga yana katta ijobiy o'zgarishlar olib kelishi kutilmoqda.

REFERENCES

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi Farmoni. PF4947-son, 2017-yil 7-fevral. – O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami. 2017-y., 6-son, 70-modda
2. G'ozibekov D.G'. Investitsiyalarni moliyalashtirish muammolari: iqtisod fanlari doktori ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dissertasiya. – T., 2002.
3. Mustafaqulov Sh.I. O'zbekistonda investision muhit jozibadorligini oshirishning ilmiy-uslubiy asoslarini takomillashtirish. Iqtisodiyot fanlari doktori (DSC) dissertasiyasi avtoreferati. –T.: O'z.R.Bank moliya akademiyasi. 2017-y. "Yangi O'zbekiston" ijtimoiy-siyosiy gazetasi, №29 (29), 2020-yil 5-mart.
4. "Yangi O'zbekiston" ijtimoiy-siyosiy gazetasi, №29 (29), 2020-yil 5-mart.

5. Сабиров, О., Ражабов, Н., & Ражабов, К. (2020). Вопросы повышения инвестиционной привлекательности и создания благоприятного инвестиционного климата в Республике Узбекистан. Архив научных исследований, 1(5). <https://journal.tsue.uz/index.php/archive/article/view/1357>